

та запровадження у них цивілізованих правил тримання тимчасово затриманих.

Чудово розумію, що висловлені думки прийдуться не до смаку багатьом. Але вважаю, що сьогодні ми маємо змогу переломити ситуацію з тим, що б, у кінцевому рахунку, стати на цивілізований і ефективний шлях боротьби зі злочинністю.

Література:

1. <http://www.akmf.org/act/print/2478.htm>
2. http://www.ac-rada.gov.ua/achambler/control/uk/publish/printable_a...
3. http://ord-ua.com/categ_1/article_53433.html
4. Фріс П.Л. Кара до покарання // Адвокат. – 2007. – № 10. – С.38–44.

Шапірко П.М., МНЦ ОНЮА

**ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ**

В статті проаналізована правоприменительная деятельность как самостоятельный объект уголовно-правовой охраны. Сформулированы предложения по систематизации структуры Особенной части Уголовного кодекса Украины с учётом необходимости перераспределения составов преступлений, посягающих на авторитет органов власти и правосудие.

Enforcement activity as an independent object of criminal law defence is analysed in the article. Suggestions on structure systematization of The Special part of the Criminal code of Ukraine bearing in mind the necessity of redistribution of constitution of a crime, infringing authority of public agency and justice are formulated.

У теорії права достатньо сталим є погляд, відповідно до якого забезпечення законності і правопорядку не може здійснюватися стихійно, а вимагає цілеспрямованого впливу на поведінку суб'єктів права з метою приведення такої поведінки до стандартів, закріплених у нормах права. Фактори позитивного впливу на стан законності і правопорядку представляють собою певну систему, оскільки створюють мережу нерозривно пов'язаних між собою елементів, які мають упорядковану ієрархічну структуру і розвиваються за певними законами суспільного буття [1, 227]. Наведена позиція відомого російського теоретика, на наш погляд, не є бездоганною, оскільки фактори впливу на стан законності і правопорядку хоча і представляють собою систему, однак не можна визнати ієрархічності такої системи, яка в такому випадку орієнтована на існування факторів більш високого та більш низького порядку. Безумовно, ці фактори мають різнорівневий характер, однак рівні впливу визначаються суб'єктивним складом такого впливу, а не змістом впливу, який, у свою чергу, і визначає підпорядкованість ієрархічної побудови досліджуваних факторів.

Представляється, що виділенням факторів трьох рівнів і буде вичерпано зміст цілеспрямованого впливу на поведінку суб'єкта права – загальнодержавний рівень, який охоплює фактори, що впливають на поведінку всіх учасників суспільних відносин, виникнення, зміна і припинення яких відповідно до норм права і утворює стан правопорядку в межах окремої країни; стратегічний рівень, який визначається сферою зацікавленості в урегульованості відносин на рівні відповідних соціальних об'єднань (страт); індивідуальний рівень обмежується впливом на поведінку окремої особи, як суб'єкта права. Саме підхід, який вимагає визначення ієрархічного положення кожного з елементів системи факторів впливу на стан законності і правопорядку, піддається нами критики, оскільки створив передумови для формування невиправданого підходу з позиції пріоритетів до деяких проблем правового регулювання. Зокрема, у кримінальному праві пріоритетність кримінально-правового захисту визначається через або домінування інтересів держави в цілому, або визнання людини, її прав та інтересів в якості основної цінності, захист якої повинен здійснюватися з використанням найсуворіших заходів впливу, якими характеризується саме кримінальна відповідальність. Однак, стратегічний рівень формування правопорядку, який виступає одночасно визначальним для загальнодержавного й індивідуального рівнів, вимагає звернення до правоохоронної діяльності як особливого об'єкту кримінально-правового захисту, від створення належних умов для реалізації якого залежить формування правопорядку як на загальнодержавному, так і індивідуальному рівнях.

На підставі зазначеного, звернення до проблеми визначення правоохоронної діяльності в якості самостійної цінності, захист якої не тільки допускає, а вимагає застосування кримінально-правових заходів, представляється достатньо актуальним і необхідним.

Правоохоронна діяльність стала предметом досліджень багатьох науковців, таких як Голосніченко І., Даньшин І., Дзюба В., Дмитрук В., Комарчук В., Матишевський П., Мухтаров Ю., Осадчий В., Яценко С. та деяких інших дослідників. Однак більшість з вказаних науковців здійснюють дослідження правоохоронної діяльності з позиції її функціональних особливостей і в якості стабілізуючого фактору громадського правопорядку. Ті ж науковці, які звертають увагу на гарантії здійснення правоохоронної діяльності, розглядають кримінально-правове забезпечення на рівні з організаційним, адміністративним та іншими видами факторів, які використовуються в діючому законодавстві в якості забезпечення ефективності правоохоронної діяльності.

Метою даної публікації є абстрагування від функціональних особливостей правоохоронної діяльності з акцентуванням уваги на ній, як на особливому об'єкті кримінально-правового захисту, із запропонованням нових підходів до систематизації закону про кримінальну відповідальність.

Перш ніж звернутися до аналізу кримінально-правової охорони правоохоронної діяльності, необхідно визначитися відносно змісту ви-

користовуваних категорій, враховуючи те, що такий фактор впливає на логічність наведених в подальшому обґрунтувань.

У кримінально-правовій доктрині склалось поняття «об'єкт кримінально-правової охорони», тому існує необхідність визначити систему його адитивних ознак, які визначають не тільки природу даної юридичної категорії, але й закладають підвалини для виділення їх окремих видів в процесі аналізу кримінального законодавства. По-перше, об'єкт кримінально-правової охорони охоплює коло загальнолюдських цінностей, яке характеризується не тільки важливістю для держави і суспільства, але й за своєю природою допускає правовий захист таких цінностей за допомогою заходів кримінально-правового характеру.

По-друге, об'єкт кримінально-правової охорони представляє собою невід'ємну частину правового регулювання з використанням норм кримінального права, якою визначаються основні функції такого регулювання, особливості яких у сполученні з об'єктом кримінально-правової охорони і створюють унікальність правового регулювання із застосуванням закону про кримінальну відповідальність. Обґрунтовуючи жорсткий зв'язок між об'єктом, функціями і ціллю у кримінальному праві, відомий російський вчений М.І. Ковальов зазначав, що між «задачами і функціями існує тісний зв'язок. Однак задача є дещо дане із зовні виконавцю, право ж саме формулює її. Вона стає матеріальною умовою життя як об'єктивна закономірність... Функція – це роль, яку виконує саме право, а зміст ролі визначається задачами права» [2, 23]. Зупинимось на аналізі кримінально-правових функцій більш детально, оскільки є необхідність доведення власної позиції щодо застосування категорії «кримінально-правовий захист», яка є більш доцільною у використанні порівняно з «кримінально-правовою охороною».

В теорії права під функціями прийнято розуміти основні напрямки юридичного впливу на суспільні відносини, які визначаються суттю і соціальним призначенням права в житті суспільства. Традиційно виділяють дві самостійні функції права: регулятивну і охоронну. Регулятивна функція права полягає у встановленні позитивних правил поведінки, в організації суспільних відносин, в координації соціальних взаємозв'язків. Охоронна функція – це обумовлений соціальним призначенням напрямок правового впливу, спрямований на охорону загальнозначимих, найбільш важливих економічних, політичних, національних, особистих відносин, їх недоторканість і відповідно до цього – витіснення відносин, не характерних для даного устрою. Таким чином, охоронна функція виражається у зверненні встановлених кримінальним законом правил до охорони морально-етичних і соціально-економічних цінностей, соціальних, у тому числі і юридичних норм, прав і інтересів громадян від злочинних посягань [3, 31–32]. Таким чином, у кримінальному праві достатньо широко представлена як охоронна, так і регулятивна функції, які взаємно доповнюють одна одну, створюючи тим самим специфіку кримінально-правового регулювання,

і обидві функції в рівній мірі залежать від об'єкту правового регулювання. Так, регулятивна функція полягає у доведенні до суб'єкта права обов'язку не вчиняти певні дії, які посягають на загально-соціальні цінності, а охоронна реалізується шляхом надання правових засобів, в першу чергу кримінальної відповідальності, для захисту таких відносин від протиправних посягань.

На підставі зазначеного можна зробити висновок, що термін, який отримав широке поширення – «об'єкт кримінально-правової охорони» не зовсім адекватно передає зміст виконуваних кримінально-правових функцій. Представляється, що з метою більш повного відображення змісту зв'язку між об'єктом правового регулювання через застосування закону про кримінальну відповідальність і функцій кримінального права, доцільно використовувати термін «об'єкт кримінально-правового захисту», який вказує на визнання рівнозначного існування двох основних функцій кримінального права – регулятивної і охоронної. Таким чином, яким би терміном не визначалось регулювання, воно не повинно ототожнюватися з терміном «охорона», оскільки регулювання передбачає і здійснення діяльності щодо регулювання соціально позитивних відносин, а на думку деяких авторів, – і каральної функції. Саме ця обставина дає можливість зробити висновок про те, що всупереч поглядам, які отримали широке поширення, закон про кримінальну відповідальність покликаний виконувати регулятивно-охоронну функцію в процесі правового регулювання, яка передбачає впорядкування суспільних відносин з позиції реалізації конкретної цілі – охорона таких відносин. Крім того, у разі використання терміну «кримінально-правова охорона» виникають етимологічні складнощі у визначенні правоохоронної діяльності як «об'єкта кримінально-правової охорони». Використання терміну «охорона» створює уявлення про багаторівневий характер охоронної діяльності, оскільки вона здійснюється певними уповноваженими органами в процесі застосування права відносно суб'єктів суспільних відносин і вже потім самі суб'єкти такої діяльності стають об'єктом охорони. Але за таких умов порушується принцип «рівності всіх перед законом», який має загально-правовий характер і підлягає застосуванню як відносно загальних, так і спеціальних суб'єктів права.

Таким чином, використання терміну «об'єкт кримінально-правового захисту» представляється більш доцільним як з позиції визначення видів здійснюваних кримінально-правових функцій, так і з позиції використання загально-правових принципів, передбачених Конституцією України.

По-третє, ознаки об'єкта кримінально-правового захисту виступають визначальними факторами в процесі формування кримінальної політики, спрямованої на подолання злочинності, негативних її наслідків, профілактику та попередження злочинних діянь. Ознаки об'єкта захисту є базовими в процесі встановлення оптимального механізму впливу на злочинність, вони визначають вибір необхідних засобів про-

тиді як злочинності в цілому, так і окремих її проявів.

Відносно змісту поняття «правоохоронна діяльність» слід підтримати позицію Осадчого В.І., який під ним розуміє реалізацію представниками державних органів в ході виконання ними службових обов'язків хоча б однієї з наведених функцій: досудове розслідування в кримінальних справах чи адміністративне провадження; виконання вироків, рішень, ухвал і постанов судів; оперативно-розшукова; адміністративна, охоронна і профілактична функції міліції; припинення правопорушень при переміщенні людей, транспортних засобів, товарів та інших предметів через державний і митний кордон; припинення правопорушень при незаконному використанні лісу, незаконному полюванні, незаконному зайнятті рибним, звіриним або іншим водним промислом; нагляду і контролю за виконанням законів [4, 9–10]. На думку науковця, вказані види діяльності, як об'єкт кримінально-правової охорони, передбачені у розділі XV Особливої частини КК України, в якому об'єднані злочинні посягання на авторитет органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян, хоча сам родовий об'єкт визначений не вдало [4, 50–52]. Не ставлячи за мету ініціювати дискусію з цього питання, все ж необхідно зазначити, що авторитет органів державної влади та інших суб'єктів публічної влади є більш вдалою юридичною конструкцією, ніж державне управління, як це було встановлено кримінальним законом редакції 1960 року. Авторитет органів влади і об'єднань громадян може розглядатися як з позиції законної діяльності самих носіїв влади, осіб, на яких поширюється власна діяльність і предметів, які виступають, свого роду, артефактами управлінської діяльності. Вказані складові представляють собою систему взаємозалежних ознак, які в цілому і визначають зміст авторитету органів державної влади і громадських об'єднань. Тому представляється, що законодавець досить вдало вказав на адитивну ознаку діяльності носіїв владних повноважень, якою виступає саме авторитет вказаних суб'єктів.

Однак, зазначені законодавцем види функцій, в деяких випадках, відносяться до інших родових об'єктів, що не може не сказатися негативно, ані на оптимальності структури діючого закону про кримінальну відповідальність, ані на практиці його застосування, оскільки обидва зазначені фактори є взаємозалежними. Так, серед злочинів проти правосуддя, об'єднаних у Розділі XVIII Особливої частини КК України, містяться такі, які безпосередньо пов'язані з окремими видами правоохоронної діяльності. Наприклад, у статті 371 КК України передбачена відповідальність за завідомо незаконні затримання, привід, або арешт. Що стосується арешту, то його згадка у відповідній статті представляється помилкою, оскільки арешт (відповідно до ст. 51 КК України) відноситься до виду покарання, яке застосовується виключно на підставі вироку суду, а тому незаконне призначення арешту охоплюється ознаками злочину, передбаченого ст. 375 КК України «Постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали

або постанови». Що стосується затримання, то відповідно до статей 106 і 115 КПК України, воно здійснюється органами дізнання або досудового слідства. Привід, як захід кримінально-процесуального примусу, здійснюється органами внутрішніх справ і Військовою службою правопорядку у Збройних Силах України – щодо службовців і працівників Збройних Сил України, які відносяться до органів дізнання відповідно до ст. 101 КПК України.

Таким чином, зазначені дії, які утворюють об'єктивну сторону злочину, відносяться до правоохоронної діяльності, визначеної як суб'єктним складом, так і її характером і має опосередкований відношення до здійснення правосуддя, під яким зазвичай розуміють виняткове повноваження здійснювати безпосереднє, повне та об'єктивне дослідження обставин юридичної справи в умовах гласного і усного судового розгляду при забезпеченні змагальності і рівноправ'я сторін.

Таким чином, проведене дослідження об'єкту кримінально-правового захисту, яким виступає правоохоронна діяльність уповноважених державних органів, засвідчує необхідність підтримати позицію тих науковців, які пропонують сформулювати особливу групу статей, в яких передбачені діяння, що посягають на встановлений порядок здійснення правоохоронної діяльності, які розпорошені у різних розділах Особливої частини КК України, що позитивно вплине не тільки на структуру закону про кримінальну відповідальність, але й практику його застосування.

Література:

1. Общая теория права и государства / под редакцией В.В. Лазарева. – Москва, 1996.
2. Ковалев М.И. Советское уголовное право: курс лекций. Том 1. Введение в уголовное право. – Свердловск, 1971.
3. Багрий-Шахматов Л.В. Социально-правовые проблемы уголовной ответственности и форм ее реализации. – Одесса, 2000.
4. Осадчий В.І. Кримінально-правовий захист правоохоронної діяльності. – Київ, 2004.